

11445

ДРАГО БУПИВ

ЈЕДНА ПОЈАВА ДУЖЕЊА КРАТКОГ УЗЛАЗНОГ АКЦЕНТА
У БЈЕЛОПАВЛИЊКОМ ГОВОРУ

ГОВОРИ ЦРНЕ ГОРЕ (ПРИЛОГ БИБЛИОГРАФИЈИ)

Посебан отисак из *Зборника за језик и књижевност*, књ. I

ТИТОГРАД, 1972.

ДРАГО ЂУПИЋ

ЈЕДНА ПОЈАВА ДУЖЕЊА КРАТКОГ УЗЛАЗНОГ АКЦЕНТА У БЈЕЛОПРАВЛИЋКОМ ГОВОРУ

О акценту бјелопавлићког говора у нашој науци о језику још нема литературе, ако изузмемо узгредне напомене које се могу наћи код М. Стевановића¹ и М. Пешикана.² Наиме, до сада нема монографије говора Бјелопавлића, нити пак радова који би дали приказ овога говора и његових фонетских, морфолошких, синтаксичких, лексичких, акценатских и других карактеристика.

Бјелопавлићи се налазе међу подручјима чији је говор углавном обрађен: на јужној и југозападној страни они се граниче селима Катунске нахије, са сјеверозападне и сјеверне стране од њих налазе се Пјешивци и Озринићи, на источној страни су Пипери, а говори свих тих подручја су, истина не сви у потпуности, обрађени:³

Опште карактеристике акцента бјелопавлићког говора би се могле свести на сљедеће:

- силазни акценти могу бити на свим слоговима;
- на крајњем слогу нема узлазних акцената;
- у овом говору непознато је староцрногорско, тзв. метатаксичко преношење акцента (типа: *Їво, Ваџо, Пѣро, Јѣво* итд.).

У Бјелопавлићима су јасно издиференциране двије акценатске области:

а) Западни дио Бјелопавлића, онај према Пјешивцима, а то су западни и сјеверозападни дјелови Вражегрмаца, има особине претежно херцеговачке акцентуације, са мање карактеристика које су заједничке акцентуацији источног дијела Бјелопавлића.

б) Источни дио Бјелопавлића, а то је више од 4/5 овог племена, има своју, посебну акцентуацију, у много чему сличну акцентуацији Васојевића⁴, али у

¹ М. Стевановић, *Систем акцентуације у њишском говору*, СДЗб X, 71.

² М. Пешикан, *Староцрногорски средњеканунски и љешански говори*, СДЗб XV, 22.

³ М. Пешикан, о. с. 1—294, Д. Вушовић, *Источнохерцеговачки дијалекат*, СДЗб III, М. Стевановић, *Источноцрногорски дијалекат*, ЈФ XIII, *Систем акцентуације у њишском говору*.

⁴ М. Стевановић, о. с. 71.

нечему и посебну, различиту и од васојевићке, и од источноцрногорске у цјелини и, наравно, од херцеговачке. С обзиром на неке акценатске појаве у овом дијелу Бјелопавлића које су карактеристичне само за тај дио, и које су уопштене на том дијелу, мислим да се може говорити о акценатском систему говора Бјелопавлића. Овдје ћемо се, међутим, задржати на једној појави у акценту бјелопавлићког говора која је карактеристична само за кановачке говоре, односно за оне говоре у којима се налази на појаве или примјесе кановачке акцентуације.

Пошто је у непосредном додиру са крајевима који имају херцеговачки акценат, посебно са стране гдје су међусобна мијешања становништва раније била израженија, бјелопавлићка акцентуација припада прелазном типу акцентуација српскохрватског језика, наиме — оном типу „гдје се новоштоковска акцентуација састала са старом“ (М. Храсте, О кановачком акценту у Хрватској, Филологија бр. 1, стр. 71). И овдје се, како истиче проф. Храсте у свом материјалу (о. с. 68), акценат са кановачким особинама појављује само у случајевима ако посљедњи слог није дуг.

У Бјелопавлићима се појављују два вида дужења кратког узлазног акцента. Један представља нешто продужен кратки узлазни акценат, а други — прелази у дуги узлазни.* Примјери као што су: *и́ешиџо* Ксл,** *ја́зак* Ксл, *ни́је* Гз, *у́ље*, Гз, *и́рибрах* Ксл, *и́ријечџем* Гз, *сна́и* Гз, *двѣсџачеи́фрес* Ку, *но́ћас* Пгл, *и́вои* Ксл, *јесџнас* Ксл, Гр, Март, *дуга́чак* Ксл, *дуга́че*^ак Гр, Март, Гз, *Кола́шин* Гз, *иза́гнаи* Слк и још неки показују да је кратки узлазни акценат добио особине дугог узлазног. Из мог материјала прикупљеног на терену види се да се ова особина не појављује као случајна, она није ни ријетка ни изузетна.

Много је, међутим, више примјера гдје кратки узлазни акценат није продужен толико да траје колико дуги узлазни, већ по дужини чини прелаз између кратког и дугог, полудуг је. Појава је веома раширена, обухвата све врсте двосложних и вишесложних ријечи, чак и неке проклIZE (*на́ њи* Гр, Март, Ксл, Слк и др., *у́з нас* Ксл, Слк, *и́рџ њи* Слк, Ксл и др.).

Навешћемо неколико примјера гдје је формиран полудуги кратки узлазни акценат: *Ту́рчин* Гр, *је́дан* Ксл (али: *је́дан е бог* и сл.), *џла* Ксл, *чи́сиџо* Ксл, *и́џиџок* Ксл (исп. М. Храсте, о. с. 73), *ја́зак* Ксл (али: *ја́зџа*), *не́лок* Ксл (али: *не́лџка*), *во́ља* Пк (али: *во́љ му е*), *је́зик* Пк (али: *је́зџка*), *ку́џус* Пк (али: *куџу́са*), *ре́кла* Пгл (али: *ре́клџ му е*), *је́сна* Пгл (али: *је́сна ми е...*), *ни́сџам* Гр, Ксл, *жу́џина* Март, Гз (али у ген. синг.: *жу́џине*), *чеи́фрес* Гз, Ксл, *жи́воиџи*, *у жи́воиџи* (али: *жи́воиџи ми*) Пк, *и́ријџаџ*, *и́ријџџем*, Гз, *звџџџа* Гз (али: *звџџџџ су...*), *Вука́шин* Пгл (: *Вукаџина*), *бџџ-бџџа*, *и́џи-и́џи*, *кџџ-кџџа*, *и́џи-и́џи*; *нџс-нџџа*, *бџџ-бџџа*.

Прикупљајући грађу на терену наишао сам на више примјера дужења кратког узлазног акцента у селима гдје утицај херцеговачког акцента није непосредан него у селима која су ближа подручјима са херцеговачком акцен-

* У даљем излагању продужени акценат, онај који није прешао у дуги узлазни, означавају знаком ~, који је преузет из Упитника за српскохрватски дијалектолошки атлас.

** Скраћенице мјеста наведених у овом тексту: Ксл—Косови Луг, Гз—Глизица, Ку—Кујава, Пгл—Подгорице, Гр—Градина, Пк—Поткрај, Март—Мартинићи, Слк—Сладојево Копито.

туацијом. Дужење је, на пример, више изражено у Косовом Лугу и Сладојеву Копиту, дакле на подручју које се граничи са катунским говором Загараца, затим у мартинићким селима, која се граниче са пиперским говором, који има само два силазна акцента⁵ као и загарачки говор. Села која су непосредно гранична са херцеговачким акцентом Горњих Пјешиваца немају довољно изражено дужење кратког узлазног акцента, што би могло да показује и да су та села углавном прихватила новоштокавску акцентуацију новијег типа.

У својој Фонетици (Београд 1960, стр. 161) проф. Белић каже да је процес преношења силазних акцената у дијелу говора најновијег типа завршен. Према ономе што се запажа у Бјелопавлићима, могло би се говорити о томе да тај процес овдје још траје, да се „усељавање“ четвороакценатске књижевне системе стално врши. Овдје се ради и о утицају који долази од образованих грађана са овог подручја, али и процесу који тече „природним“ токовима. С обзиром на то, може се говорити о трајању гласовног закона који ће донијети чисту четвороакценатску систему. Наравно, тај процес је убрзан савременом урбанизацијом живота и логично је очекивати да ће нова струјања знатно брже продирати него што је то иначе случај у развоју народних говора. При томе, како се види, што је случај и у другим мјестима гдје се сусрећу двије акцентуације, долази до кановачког дуљења.

А да ли је ова појава овдје специфична? Мислим да се може одговорити негативно. Ради се о аналогiji, о утицају дугог узлазног акцента на кратки узлазни и о образовању дугог узлазног у многим случајевима гдје је интонација узлазна без обзира на дужину (*идиш* : *народ*). Као да се хтјела „жртвовати“ краткоћа за рачун узлазне интонације. О томе нам свједоче и примјери у другим говорима.

Према М. Храсту⁶, П. Ђорђевић је (в.: *Archiv für slav. Phil.* XVI, 1894, стр. 132—139, текст: *Einiges über Kanomundart im Königreiche Serbien*) у подручјима око Колубаре, Крагујевца, Груже и Рудника нашао слједеће примјере са кановачким акцентом: *Аврам, магла, нагни* (импер.), *село, сесџира, зелен, реци* (импер.), *Милан, висок, широк, коња* (ген. и акуз. једн.), *биџац, одо'* (1. лице аор.), *носи* (импер.), *џокров, дџаџи* (ген. *дџаџија*), *дулек, кџни* (импер.), *румен, дрва* (ном. мн.), *срма, мене, шебе, себе*, затим: *џрејечен, бр зина, милина, џланина*; у *џалосџи, лейџија, џокоси* (импер.), *џоџрча'* (1. лице аор.), *џрокуни* (импер.). У већине ових примјера у Бјелопавлићима је извршено дужење које није прешло у други узлазни акценат.

Нешто необичније примјере кановачког акцента даје М. Московљевић⁷, као: *воде, иде, говори, џенидба* и сл. Сличних примјера налазимо и код Ж. Петровића⁸, Ј. Ердељановића⁹, П. Ивића¹⁰, П. Будманија¹¹, Стј. Ившића¹²,

⁵ М. Стевановић, о. с. 70.

⁶ М. Храсте, О кановачком акценту у Хрватској, Филологија 1, Загреб 1957, 60.

⁷ М. Московљевић, *Дијал. карџа Војводине*, Гл. Јутосл. професорског друштва XVIII, 1937/38, св. 11—12.

⁸ П. Ж. Петровић, *Шумадинска Колубара*, СЕЗБ LIX (1940), 59.

⁹ Ј. Ердељановић, *Етнoлoшкa гpађa o Шyмaдинцимa*, СЕЗБ LXIV, 94—95.

¹⁰ П. Ивић, Гласник САН, књ. II, св. 2 (1950), 313—314.

¹¹ П. Будмани, *Дубровачки дијалекат, како се сада говори*, Рад ЈА LXV (1883), 156—157.

¹² Стј. Ившић, *Шайћиновачко нарјече*, Рад ЈА 168 (1907), 116—118.

А. Белића¹³, М. Храста¹⁴, С. Вукомановића¹⁵, затим код М. Стевановића¹⁶, А. Пеца и Б. Милановића¹⁷, Д. Јовића.¹⁸ Чини ми се да материјал проф. Бошковића из Истре¹⁹, строго узев, не припада овој области.

На основу литературе о кановачком акценту може се закључити да се он увијек појављује на прелазним зонама, тамо гдје се додирују и сусрећу стари и нови акценти (М. Храсте, о. с. 71, уп., поред осталих, и М. Московљевића, о. с. 1065), па нема разлога да се и ситуација у Бјелопавлићима не подвргне овој законитости, с тим што даљи процес формирања кановачког акцента овдје може бити прекинут у корист „директног“ прелаза на нову четвороакценатску систему, дакле — без даљег ширења појаве кановачког дужења.

Кановачке примјесе су, како је напоменуто, изразитије у источном дијелу Бјелопавлића, што значи да је зона „граничног појаса“ помјерена од територије која врши непосредан херцеговачки утицај — према истоку, те се тај дио појављује као зона гдје се сусрећу двије акцентуације. Ово је значајно нагласити, између осталог, и као доказ непотпуне акценатске компактности бјелопавлићког говора.

Како се из изложеног материјала види, дужење се јавља најчешће у двосложних именица и глагола, али га има и у других ријечи. На тросложним именицама и глаголима је рјеђе. При промјени облика, када ријеч добија нови слог, акценат се помијера за један слог према крају ријечи у виду кратког силазног, али некад у генитиву гдје се не мијења број слогова — и у виду дугог силазног (*жyи́йна-жyи́инѐ, даљина-даљинѐ, ширина-ширинѐ, дубина-дубинѐ, дужина-дужинѐ, црклина-црклинѐ* и др.). То је случај и са двосложним и тросложним ријечима. Дужење се јавља и у ријечима са отвореним и у ријечима са затвореним крајњим слогом (уп.: М. Храсте, о. с. 73).

¹³ А. Белић, *О чакаској основној акцентуацији*, Гл. СКА 168 (1935), 29—30.

¹⁴ М. Храсте, о. с. 59—75.

¹⁵ Славко Вукомановић, *О једној акценатској особини београдског говора*, Прилози за књ., језик, ист. и фолклор XXXIII, св. 1-2 (1967), 43—48; в. и: Р. Алексић и С. Вукомановић, *Основе александровачког и Бруског говора*, *Анали ФФБГ* VI, 292—293.

¹⁶ М. Стевановић, *Енциклопедија Југославије* IV, 504.

¹⁷ А. Пецо—Б. Милановић, *Ресавски говор* СДЗБ VII, 297. Дају примјере: *йбрез, ййко, кбџук, класа*; в. и: А. Пецо, *Акцентиологија српскохрватског језика*, Бгд. 1971, посебно примјери из Дубровника: *вбда, магла, дббра, рѣци, йѣци, йбѣа, кбѣа*, затим при новом преношењу на проклитику: *у Сйон, й брай* (стр. 167).

¹⁸ Д. Јовић, *Трстенички говор*, СДЗБ XVII, 26, гдје наводи примјере: *бѣа, кбѣа, йбсла, лейбѣа, срамбѣа*.

¹⁹ Р. Бошковић, *О једној акценатској особини дијалекта западне и јужне Истре*, Прилози за књ., језик, историју и фолклор XX, св. 3-4 (1954), 1—31.

ГОВОРИ ЦРНЕ ГОРЕ

(Прилог библиографији дијалектолошких радова)

1. Алексић Радомир, *О говорима Црне Горе*, Годишњак Задужбине Саре и Васа Стојановић (даље: ГЗС и ВС) II (1935), 21—25; III, 13—14; V, 15—16. Извјештаји.
2. Алексић Радомир, *Извјештај о говорима Пашићровића*, ГЗС и ВС VI (1939), 17—20.
3. Алексић Радомир, *Извјештај о маинском и сичанском говору у Црногорском приморју*, ГЗС и ВС VII (1940), 36—37.
4. Алексић Радомир, *Извјештај о иситиивању сичанског говора*, ГЗС и ВС VIII (1941), 15—22.
5. Алексић Радомир, *Извјештај о иситиивању говора кртолског, муланског и грбалског*, Гл. САН V, св. 2 (1953), 333—337.
6. Др Д. Барјактаревић, *Бихорски говор*, Зборник Филозофског факултета Приштина III (1966), 9—81; IV (1967), 1—39.
7. Др Д. Барјактаревић, *Класификација шипокавских ијекавских говора*, Зб. Фил. фак. Приштина VI (1969), 15—27.
8. Белић Александар, *О српским или хрватским дијалектима*, Глас СКА LXXVIII 60—165.
9. Бошковић Радосав, *О говору Озринића*, ГЗС и ВС II (1935), 27—36.
10. Бошковић Радосав, *О ирироди, развијку и заменицима гласа х у говорима Црне Горе*, ЈФ XI, 179—197.
11. Bošković R., Malecki M., *L'examen des dialectes du Vieux Monténégro*, Bulletin l'Acad. Polon., Krakow (1932), 3—13. (Преглед дијалеката Старе Црне Горе).
12. Брајковић Томо, *Peraški dijalekat*, Programm des Gymnasiums von Cattaro 1892/93, Zagreb 1893, 3—21. (Извјештај Српске краљевске гимназије у Котору за шк. 1892/93. godinu).
13. Вујовић Лука, *Мрковићки дијалекат* — извјештај, ГЗС и ВС II (1935), 42.
14. Вујовић Лука, *Историјски пресјек губљења глаголске реције у црногорским говорима*, ЈФ XX/1-4, 87—126.
15. Вујовић Лука, *Како се развио екавизам мрковићког говора*, ЈФ XXIII/1-4 (1958), 235—246.
16. Вујовић Лука, *Вук као дијалектолог*, ЈФ XXVI/1-2 (1963—64), 413—423.
17. Вујовић Лука, *Је ли постојао екавски говор у југоисточној Црној Гори и Сјеверној Албанији*, ЈФ XXVI/1-2, 511—517.
18. Вујовић Лука, *Један периферијски староцрногорски говор (мрковићки) у свјетлости историје језика, међудијалекатских и међујезичких појава*, НЈ, н. с. XVI, св. 3 (1967), 171—192.

19. Вујовић Лука, *Мрковићки дијалекат*, — СДЗб XVIII (1969), 73—398. (Рецензија: М. Сивановић, ЈФ XXVIII, 501—511).
20. Вуковић Јован, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—114.
21. Вуковић Јован, *Акцентај говора Пиве и Дробњака*, СДЗб X, 185—417.
22. Вулетић П. Саво, *Неке карактеристичне одлике говора у Зеји*, Бранково коло IX (1903), 186—187.
23. Вулетић П. Саво, *Неке карактеристичне одлике говора у Кучима*, Бранково коло, Карловци X (1904), св. 7, 217—219.
24. Вушовић Данило, *Диалекат Источне Херцеговине*, СДЗб III, 3—70. (Рецензија: М. Решетар, ЈФ VI, 248—260. Сумња у низ појединости).
25. Достинић Душан, *Бокелска варијанта херцеговачког говора*, Огледи — билтен Републичког завода за унапређивање школства Титоград, бр. 2/1963, 77—82.
26. Ђорђић Петар, *Белешке о гусињском говору*, Задужбина Луке Ћеловића Требињаца, Бгд. 1933/34, 183—188.
27. Ерделановић Јован, *Сјари Срби Зејани и њихов говор*, Белићев зборник I (1937), 326—338.
28. Зоге Луко, *џиби Crnojgori i Boki Kotorskoj*, Slovinac II (1879), 199.
29. Ивић Павле, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и ишколавско наречје*, Матица српска Н. Сад 1956. (Посебно стр. 156—173. Види и поглавље о источнохерц. говорима).
30. Ivić P., *Die serbokroatischen Dialekte*. Mouton and Co. 'S-Gravenhage 1958, Slavistic Printings and Reprintings XVIII. (Посебно стр. 202—226. Види и поглавље о источнохерцеговачким говорима).
31. Ивић Павле, *Дијалекатска карта српскохрватског подручја* [границе данашњих зетских говора (прилог уз књигу: Српски народ и његов језик, СКЗ Београд, коло LXIV, књ. 429, 1971). Уп. и приказ др Д. Петровића: *Једна изузетна књига*, Просвјетни рад Титоград, бр. 19/1971, стр. 11].
32. Јововић Радоје, *О језику Марка Миљанова*, Сабрана дјела М. М., књ. 5, Графички завод Титоград 1967, 269—285. Објављено и у Стварању Титоград, бр. 3/1967, стр. 283—294. (Дате карактеристичне црте говора Куча кроз дјела М. М.).
33. Карацић Вук, *Народне српске пословице*, Цетиње 1836, I—L.
34. Ковачевић Љубомир, *Језик и правопис* (М. Миљанова). Предговор књизи Племне Кучи, Београд 1904. (Низ најважнијих црта фонетике, морфологије и синтаксе говора Куча на основу текста М. Миљанова. Нека запажања и о акцентуацији).
35. Малески М., *Charakterystyka gwary Cusów na tle sąsiednich dialektów czarnogorskich* (Карактеристике говора Цуца и сусједних говора црногорских), *Lud sławianski*, Krakow 1931, II/2, A-225-A 245.
36. Мартиновић С. Нико, *Ко је увео слово X у српску грађанску књижевност*, Стварање Цетиње 4/1958, 374—379.
37. Милетић Бранко, *О говорима Црне Горе* (говори око Б. Поља, Васојевићи, Црмница), ГЗС и ВС II (1935), 13—16; IV (1937), 21—25; V (1937), 30—32.
38. Милетић Бранко, *Црмнички говор*, СДЗб IX, 211—663.
39. Мусић Срђан, *Прилог изучавању тонономасијске сјеверозајадне Боке Кошорске*, Бока — зборник радова из науке, културе и умјетности (даље: Бока) књ. 1, Херцег-Нови 1969, 89—97.
40. Наметак Алија, *Хијокористици од личних муслиманских имена у Подгорици*, Зб. за народни живот и обичаје XXIX (1934), 238—239. (Подаци о акценту несигурни).
41. Петровић Драгољуб, *Прилог познавању акцентајског система у њешивачком говору*, Зб. за фил. и лингв. IX, Н. Сад (1966), 130—135, са картом.
42. Петровић Драгољуб, *Микрофонијомасијска Никшићког њоља*, Прилози проучавању језика Н. Сад 2/1966, 125—144, са картом.
43. Петровић Драгољуб, *Неке вокалске и консонантске карактеристике њешивачког говора*, Зб. за фил. и лингв. X, Н. Сад (1967), 161—169.
44. Петровић Драгољуб, *О говору Бројаница*, Год. Филозофског факултета Н. Сад X (1967), 232—239.

45. Петровић Драгољуб, *Две особине гласовног система шиперског говора*, Прилози проучавању језика Н. Сад 1/65, 113—117.
46. Петровић Драгољуб, *Судбина консонантских група СЦ, ШЧ, ШЋ, ЖЂ у говору Зетле*, Зб. за фил. и лингв. XI Н. Сад (1968), 237—241.
47. Петровић Драгољуб, *Речник* (говора Роваца у књизи М. Бећковића: Рече ми један чоек), „Просвета“ Београд, 1970, 137—161.
48. Пешикан Митар, *Извештај о испитивању сарајевских говора* (о говору Пјешиваца), Гл. САН X (1958), 3.
49. Пешикан Митар, *Сарајевски средњекатунски и лешански говори* (монографија), СДЗб XV (1965), 1—294.
50. Пешикан Митар, *Црна Гора и шипање српскохрватског књижевног језика*, Стварање Титоград, 4/68, 350—361.
51. Пешикан Митар, *Шипање проучавања црногорске говорне зоне и даљи задаци*, Зб. за фил. и лингв. XIII/1, Н. Сад (1969), 185—194.
52. Пижурица Мато, *Употреба ђадежа у говору Роваца*, Прилози проучавању језика Н. Сад 3/67, 143—177.
53. Поповић Иван, *Неки генитивни и њима сродни термини код Црногораца и Арбанаса*, Радови Научног друштва БиХ, Одељење историјских и филолошких наука, књ. I (1954), 49—84.
54. Rešetar Milan, *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*, Schriften der Balkancommission I, Wien 1900 (посебно стр. 1, 18—23, 26—28, 35—36, 53, 77. и др.).
55. Rešetar Milan, *Der štokavische Dialekt*, Wien 1907. (Посебно в. стр. 69—146).
56. Ровинскиј П. А., *Черногория II*, св. 3, 474—687, Петербург 1905.
57. Rossi A (Iberto), *O jeziku starih Kotorana*, Smotra Dalmatinska, Zadar (1918), br. 59, 1—3.
58. Ружићић Гојко, *Акцентуални систем ђеваљског говора*, СДЗб III, 115—176. (Рец.: М. Решејар, ЈФ VI, 248—260. Врло позитивна).
59. Секулић Момир, *Неке особености говора Бијелог Поља*, Токови, Иванград, књ. 2-3 (1971), св. 1, стр. 165—176.
60. Синдик И., *Извештај о екитном раду у Боки Которској 1951*, И(сторијски) Ч(асопис) III, Београд 1951—52, 498—502.
61. Сладојевић Петар, *О рефлексу крајњег ђ иза р у књижевном језику јужног изговора*, НЈ, н. с. IX, св. 7—10 (1958), 302—304.
62. Станић Милија, *Говор ђлемена Ускока у Црној Гори*, Гл. САН V, св. 2 (1953), 325—331.
63. Станић Милија, *Глас Х у ускочком говору*, Зб. за фил. и лингв. Н. Сад I (1957) 155—161.
64. Станић Милија, *Глас Ј у ускочком говору*, ЈФ XXIII (1958), 221—226.
65. Станић Милија, *Из акцентологије* (стање у ускочком говору), НЈ, н. с. IX, св. 7—10 (1958), 257—264.
66. Стевановић Михаило, *Главне дијалекатске црте васојевићког говора*, Зад. Луке Ђеловића Требињаца 1933/34, 188—191.
67. Стевановић Михаило, *Источноцрногорски дијалекат*, ЈФ XIII (1935), 1—128. *Белићев приказ у ЈФ XIV*, 161—180, детаљан. Рец.: Х. Барћ, Прилози за књ. језик, историју и фолклор XVI, 159—163.
68. Стевановић Михаило, *Систем акцентуације у шиперском говору*, СДЗб X, 69—184.
69. Стевановић Михаило, *Испитивање ђојава и особина народних говора Црне Горе*, Гл. САН 2 за 1951 (1952), 274—276.
70. Томановић Васо, *Акцентуални у говору села Лейшана*, ЈФ XIV, 59—143.
71. Томановић Васо, *Мешање речи*, ЈФ XVII (1938—39), 201—214. (На многим мјестима говори о лексци у Боки Которској. Исто: и у текстовима под: 72, 73, 74, 77).
72. Томановић Васо, *Мешање речи и народна етимологија*, Годишн зборник, Филозофски факултет на Универзитет Скопје (ГЗБФФУС), Историјско-филол. оддел. кн. 1, 71—92, Скопје 1948.

73. То м а н о в и ћ В а с о, *Мешање језичких њворевина*, ГЗбФФУС, Ист. филол. оддел, кн. 2, 179—243, Скопје 1949.
74. То м а н о в и ћ В а с о, *Асс. рl. личних заменица њвог и другог лица: ни, ви (ну, ву)*, ГЗбФФУС, Ист.-филол. оддел, кн. 3, 1—16, Скопје 1950.
75. То м а н о в и ћ В а с о, *О њојографским именима Боке Којторске*, Споменик САН, књ. СIII, 47—52, Београд 1953.
76. То м а н о в и ћ В а с о, *О значењима речи сѡраног њорекла у говорима Боке Којторске*, ГЗбФФУС, Ист.-филол. оддел, кн. 14, 187—203, Скопје 1962.
77. То м а н о в и ћ В а с о, *Асоцијација језичких средсѡва*, ГЗбФФУС, Ист.-филол. оддел, кн. 21, 333—376, Скопје 1969.
78. То м а н о в и ћ В а с о, *Из лексике говора Боке Којторске*, Бока, књ. 1, 89—97, Херцег-Нови 1969.
79. То м а н о в и ћ В а с о, *Из њојономасѡике Боке Којторске*, Бока, књ. 2, 213—224, Херцег-Нови 1970.
80. То м а н о в и ћ В а с о, *О фонетѡици речи романског њорекла у говорима Боке Којторске*, Бока, књ. 3, 203—210, Херцег-Нови 1971.
81. Трајановић Сима, *Вайра*, СЕЗб XLV (1930), 280—282, са картом. Дат извјестан број особина говора Мрковића.
82. Ћупић Драго, *Неке акценатѡске и друге особине зетѡских говора и насѡва језика на овом њодручѡу*, Огледи — билтен Републичког завода за унапређење школства Титоград, 2/63, 69—75.
83. Ћупић Драго, *Микроѡјојоними са суфиксом -ИНА у Бјелойавѡићама*, Прилози проучавању језика Н. Сад 5/69, 303—307.
84. Ћупић Драго, *Микроѡјојоними са суфиксом -АЦ и -ИЦА у Бјелойавѡићама*, Прил. пр. језика Н. Сад 5/69, 309—313.
85. Ћупић Драго, *Акценатѡ именица у Бјелойавѡићама*, Прилози проучавању језика Н. Сад, 6/70, 135—152.

(Д. Ћ.)